MIȘCAREA DE LA ABSTRACT LA CONCRET ȘI ÎNAPOI. KIERKEGAARD ȘI CONSILIEREA FILOSOFICĂ

Autor: Dragoș-Sorin Păian | 26 mai 2023

Rândurile de față își propun să analizeze filosofia și gândirea filosofului danez, Soren Kierkegaard, și să scoată la lumină elementele de mare importanță pentru practica filosofică, aceasta din urmă fiind o modalitate de a introduce filosofia în societatea în care trăim, în viața indivizilor neinteresați de lungi și îmbârligate sisteme filosofice, dar și o modalitate de a rezolva sau, cel puțin, ataca anumite probleme ce persistă în realitatea individuală de zi cu zi. Pentru construcția acestei lucrări, ne-am folosit, în mare, de lucrarea Lydiei Amir, cu precădere capitolul 6 din cartea sa intitulată *Taking Philosophy Seriously* [*Luând filosofia în serios* – n.tr.], publicată în 2018. Analiza noastră va face referire, în linii mari, după cum apare și în titlu, la mișcarea de la abstract la concret și înapoi, dar și la reverberațiile pe care le are această mișcare în viața individuală a unei persoane.

Înainte de a trece mai departe, credem că este important să furnizăm cititorului un context referitor la viața filosofului danez ale cărui idei le vom studia în cele ce urmează. Soren Kierkegaard este considerat de mulți ca fiind tatăl existențialismului, gândirea sa reprezentând un element seducător pentru o multitudine de filosofi ce i-au urmat, influența sa fiind simțită până în secolul nostru. Kierkegaard s-a născut într-o familie numeroasă, tatăl său fiind un negustor destul de avut ce putea întreține o astfel de familie. Această figură paternă l-a urmărit pe filosof de-a lungul întregii sale vieți, fiind un punct vital în formele gândirii sale. Kierkegaard s-a născut din uniunea tatălui său cu o servitoare, lucru ce l-a determinat să considere că nașterea sa a avut loc dintr-un păcat. Situația sensibilă a nașterii sale dintr-o relație extraconjugală l-a bântuit până în filosofia sa târzie, lăsând urme adânci în personalitatea sa. Cu toate acestea, Kierkegaard vorbește foarte rar despre figurile materne din viața sa, rezumându-se la a discuta extensiv despre tatăl său, un caracter de altfel interesant. Patriarhul familiei Kierkegaard a avut, asemenea fiului său mai târziu, o relație fascinantă cu Divinitatea, cu simbolurile acesteia și cu locul pe care aceasta trebuie să îl ocupe în viața omului. Un

alt punct central din viața și dezvoltarea sa, ce și-a făcut apariția încă din copilărie, sunt învățăturile creștine, inspirate tot de tatăl său, după cum se poate observa în cele deja menționate. Aici putem aminti de fascinația și groaza pe care o năștea în sufletul tânărului Soren crucea pe care era răstignit Mântuitorul, așezată la loc de cinste pe peretele din camera în care familia sa își petrecea timpul. Creștinismul a jucat un rol cheie în filosofia sa, toate marile sale idei fiind, într-un fel sau altul, influențate, dacă nu chiar inspirate, de preceptele creștine.

Pe lângă influența evidentă oferită de creștinism, Kierkegaard a fost inspirat de tehnica socratică de a aduce adevărul la suprafață (maieutica) și a vrut să producă o tehnică similară în cărțile sale. Asemenea filosofului grec, Kierkegaard a dorit să producă un efect în oameni pentru a-i provoca să ajungă la adevăr pentru ei înșiși și prin propriile forțe sau, cel puțin, dacă ajungerea în fața adevărului se dovedește a fi imposibilă pentru individ, să pornească de unii singuri spre calea revelării adevărului. Desigur, pentru filosoful danez, acest adevăr poate fi descoperit doar în universul creat de creștinism, chiar dacă Kierkegaard nu făcea referire aici la creștinismul instituționalizat, cel întâlnit de el atunci când privea spre societatea secolului XIX, considerat a fi o copie grotescă a adevăratului creștinism. Totuși, în perspectiva sa, calea spre adevăr poate fi deschisă doar printr-o viziune creștină asupra realității. Tocmai din această dorință de a-l ajuta pe individ să-și dezvăluie adevărul și să-și construiască o viață nouă pe calea deschisă, putem spune că filosofia lui are o legătură destul de evidentă cu practica filosofică.

Dar cum vede Kierkegaard de fapt ființa pe care vrea să o ajute prin scrierile sale și, implicit, pe sine? El vede omul ca fiind în mijlocul a două forțe antagonice, întotdeauna într-un punct din care se deschid două mari influențe opuse. Omul este o ființă definită de o structură dual, dar aici nu ne referim la dualismul cartezian, încă popular printre filosofii vremurilor în care trăia. El a văzut persoana umană ca eternitate și temporalitate, infinită și finită, ambele perspective sub steaua aceluiași individ. Astfel, omul se dezvăluie a fi o entitate tăiată în jumătate și împărțită în două puncte total opuse, care tind să creeze o stare de dezechilibru, anxietate și angoasă. Pentru filozoful danez, pentru a-și găsi echilibrul și a nu cădea într-una dintre extreme, pierzându-se astfel pentru totdeauna, omul trebuie să se îndrepte către Absolut, către Dumnezeu. Mai mult, el credea că morala fără Dumnezeu nu este, de fapt, morală, ci doar o copie sinistră a moralității creștine, opinie foarte asemănătoare cu viziunea sa asupra religiei instituționalizate. Pentru a ne întoarce fața către Absolut, trebuie să fim dispuși să renunțăm la lucrurile lumești (căsătoria, de exemplu) pentru a îmbrățișa partea veșnică din noi înșine. Această decizie de a ne îndepărta de chestiunile laice sau carnale prinde un contur evident în viața privată a gânditorului nostru, mai ales dacă privim spre decizia sa de a nu se căsători niciodată. Mai mult, fiecare om are un eu autentic care trebuie actualizat, conform dorinței divine. Astfel, omul are misiunea de a se actualiza și de a trăi autentic, căderea sa în neautenticitate fiind propria sa vină și fiind mereu în

pericol de a se prăbuși în această stare, lucru ce poate fi văzut și înțeles drept condamnabil.

Kierkegaard ne oferă câteva idei pe care le descrie ca fiind utile în practica filosofică. Lydia Amir ne oferă, de asemenea, câteva exemple, extrase din gândirea filosofului: bolile reflecției, perspectiva ei asupra filosofiei ca „o cale” către o viață mai bună și mai autentică, accentul pe care îl pune pe existență în locul gândirii abstracte și critica socială pe care o aduce filosofiei și teologiei. Mai mult, Lydia Amir subliniază relația care există între gândirea abstractă și existență ca paradigmă și importanța acestei relații în practica filosofică.

Există o lungă tradiție occidentală care postulează că putem vedea omul ca o ființă sănătoasă sau bolnavă, omul putând să se îmbolnăvească, dar și să se vindece. Desigur, aceste „boli” pot varia, pornind pur și simplu de la trăirea în eroare și ignoranță, până la o boală mult mai gravă, precum păcatul. Pentru Kierkegaard, ceea ce vine înaintea oricărei alte boli este boala reflecției. Kierkegaard înțelege „reflecția” ca gândire și activitate intelectuală, dar mai mult decât atât, el înțelege reflecția drept caracterul vieții imaginative și afective al unei persoane. Prin reflecție, omul construiește ideea unui lucru și, astfel, se va raporta la această idee, nu la realitatea în sine. Putem vedea, așadar, cum această înțelegere asupra reflecției poate duce la „boli” ale acesteia, mai ales atunci când lăsăm ideile pe care ni le-am format despre realitate să ne domine și să ne obsedeze viața, refuzând să vedem dincolo de vălul propriilor idei.

Mântuirea (sau vindecarea) pleacă de la dorința de a ne dezvălui adevărul, această misiune fiind definită ca o căutare a reunificării personale. Pentru a ajunge la adevăr, trebuie să fim dispuși să ne analizăm și să ne examinăm pe noi înșine. Acest tip de gândire este descris ca dorința pentru o viață mai bună, care permite căutarea adevărului și transformarea sinelui pentru a primi acest adevăr. Kierkegaard vede filosofia, asemenea perspectivei grecilor antici, ca pe „o cale”. Pentru a dobândi un sine spiritual și pentru a acumula adevărata înțelepciune, trebuie să vedem filosofia ca pe un act de disciplină. Tocmai aceste elemente ale filosofiei, credea Kierkegaard, riscau să fie distruse în timpul vieții sale.

Kierkegaard credea că există două elemente care riscă să distrugă misiunea umană pentru o viață autentică: hegelianismul și, în mod paradoxal, creștinismul; ambele sunt încercări de a vedea existența și problemele în termeni de cunoaștere. În cazul lui Hegel, este evidentă tendința filosofiei sale de a înțelege existența în termeni obiectivi. Hegel, crede Kierkegaard, ar fi putut fi cel mai mare gânditor din toate timpurile, însă doar dacă s-ar fi rezumat la a-și înțelege propriul sistem filosofic drept un experiment intelectual, iar nu drept adevărul absolut, astfel devenind „comic”. De asemenea, filosofia practicată de Hegel, cu totul izolată de viața individuală a persoanelor și lipsită de considerații practice, este ceva ce filosoful danez nu ar putea accepta, având în

vedere misiunea sa de a construi o cale reală pe care să pășească omul spre adevăr și cunoaștere. Pe de altă parte, creștinismul se descrie pe sine ca acea doctrină care împinge individul să se detașeze de individual și să treacă în cu totul altceva. În opinia sa, aceste două curente sau tendințe îi fură omului posibilitatea de a se cunoaște pe sine, de a construi o relație cu sine și, implicit, relația pe care eul o are cu Dumnezeu.

Bazându-și analiza pe termenii hegelieni ai categoriilor și metodei dialectice, Kierkegaard produce o mutație a filosofiei lui Hegel. El transportă dialectica hegeliană din sfera esenţialului şi obiectivului în sfera existenţei umane individuale. Hermann Diem (Diem 1959, p. 22) afirmă că întreaga dialectică existențială a lui Kierkegaard se bazează pe și se învârte în jurul dobândirii conștiinței de sine de către ego, acesta din urmă devenind, prin acest proces, conștient de propria existență și de procesul însuși, devenind conștient de faptul că el există și astfel „câștigă realitatea”. Eul își construiește astfel rădăcini puternice, bine ancorate într-o poziție care nu mai permite posibilitatea de evadare sau înclinare spre ocolurile speculației.

Kierkegaard atrage atenția și asupra faptului că existența umană se descrie ca fiind complet contradictorie, misiunea omului nefiind aceea de a se sustrage acestei contradicții, ci de a rămâne în ea și de a o accepta ca atare. Există în om o contradicție esențială între real și ideal. După cum am menționat anterior, aici găsim contradicția dintre „etern” și „devenire”, dintre „infinit” și „finit”. Mai mult, dialectica existențială reduce statutul gândirii, gândirea realizând că, în existența fiecărei persoane, ea nu apare singură, ci apare împreună cu alte categorii, precum sentimentul, voința și imaginația. Deși gândirea este un element foarte important, ea există doar în raport cu acele elemente non-intelectuale. Gândirea se află și ea într-o contradicție structurală, întrucât omul se află între ideal și real, iar această contradicție are reverberații în încercarea de a înțelege realitatea. Dacă gândul nu mai corespunde pe deplin realității, atunci nu putem ști cu adevărat dacă un gând este o „expresie” a existenței. O filosofie care vrea să analizeze existența umană trebuie neapărat să plece de la această contradicție fundamentală. Spre deosebire de filosofia hegeliană, dialectica existențială creează limite bine stabilite asupra posibilităților și activității gândirii. Astfel, putem spune că dialectica existențială nu ne dezvăluie adevărul existenței și felul în care este aceasta, ci ne ajută să vizualizăm anumite dileme și probleme existențiale, din perspectiva unei ființe umane limitate.

Totuși, așa cum spune Lydia Amir (2018, p. 174), există o legătură reală între gândirea abstractă și existență, care poate fi înțeleasă ca o paradigmă pentru practica filosofică. Gândirea abstractă devine importantă atunci când este folosită pentru a clarifica anumite dileme intelectuale și ajută la crearea dorinței pentru o viață mai bună. Reconcilierea dintre gândire și existență se face, pentru Kierkegaard, prin ceea ce el numește „reflecție subiectivă”. Spre deosebire de reflecția obiectivă, reflecția subiectivă nu numai că provine din existență, ci deopotrivă merge înspre aceasta și pune un accent

vital pe existența individuală. Se numește „subiectivă” pentru că se referă la subiectivitatea individului, la partea cea mai intimă a ființei sale. Spre deosebire de alte filosofii, ea nu vrea să creeze un sistem speculativ, ci să aplice categoriile gândirii abstracte la situații existențiale concrete. Astfel, gânditorul subiectiv vrea să înțeleagă „omul” sau „umanul” prin prisma subiectivității și individualității sale. Reflecția subiectivă vrea să înțeleagă abstractul în mod concret.

Se pare că reflecția subiectivă are două mișcări: în primul rând, există o mișcare asemănătoare reflecției obiective, în care gândirea abstractă este folosită pentru a concepe existența și categoriile care o formează; în al doilea rând, întoarce reflecția obiectivă asupra ei înseși și o aplică existenței ca atare. Astfel, se formează o mișcare care include existența în sine, conceptul abstract al existenței și o aplicare a acestui concept.

Există două motive pentru care această revelație oferită de reflecția subiectivă este importantă. În primul rând, individului i se oferă o modalitate prin care își poate percepe propria existență; individul primește un concept prin care se poate înțelege pe sine (individul primește, de exemplu, conceptul de „umanitate”). Raportându-se la acest concept general, omul își poate înțelege propria umanitate, acest proces ducând la o mai bună înțelegere proprie și la deschiderea orizonturilor existențiale. În al doilea rând, această reflecție subiectivă are un rol etic. Astfel, omul primește nu doar un instrument pentru a-și înțelege propria existență, ci și modalități de a-și îmbunătăți existența. Pentru Kierkegaard, categoriile de reflecție obiectivă nu sunt doar simple forme de gândire, ci sunt chiar posibilități. Procesul de abstractizare a realității duce la nașterea unui concept asupra realității, a unui mod de a fi al existenței, la care omul se poate raporta în procesul său de evoluție individuală. Se creează astfel posibilități de acțiune, moduri prin care omul poate acționa pentru a-și transforma realitatea, făcând referire constant la conceptul abstract pe care îl are despre aceasta. Dacă persoana observă că realitatea sa exterioară nu corespunde idealului său, va putea acționa pentru ca cele două să coincidă.

Și totuși, cum se rezolvă contradicția dintre gândire și ființă căreia îi dă naștere existența? Kierkegaard răspunde că prin existența unei entități între cei doi poli, care se desfășoară în existența sa personală. Această entitate se creează între cei doi poli prin aplicarea categoriilor de reflecție abstractă ființei ca atare (existenței ei), și astfel se construiește identitatea. Individul aduce o legătură, o relație de identitate între gândire și ființă. Chiar dacă această identitate este de scurtă durată, aceasta nu ar trebui să ne împiedice să încercăm să o realizăm, pentru că trebuie înțeleasă ca un proces perpetuu, pentru care merită întotdeauna să luptăm.

Lydia Amir (2018, p. 176) subliniază că reflecția subiectivă a lui Kierkegaard reprezintă o paradigmă pentru practica filosofică, gândirea abstractă care lucrează pentru a

transforma viețile individuale. Procesul de trecere de la concret și individual la abstract și general poate fi înțeles ca o calitate primordială a practicii filosofice. Desigur, în cazul de față există și câteva lucruri de remarcat care construiesc consilierea bazată pe sistemul de gândire al lui Kierkegaard. În primul rând, consiliatul trebuie să dorească și să caute dezvoltarea spirituală sau intelectuală, iar în al doilea rând, consilierul trebuie să fie creștin (aici aș putea adăuga că consiliatul ar trebui să aibă, de asemenea, legături cu perspectiva creștină). Trebuie să înțelegem că răspunsurile date de Kierkegaard sunt complet părtinitoare, venind din punct de vedere creștin, dat fiind că filosoful danez vede singura soluție pentru evoluția individuală în preceptele creștine. Încercările etice sunt considerate de acest gânditor ca fiind insuficiente, căci numai etica creștină este superioară. Orice altă religie este inferioară creștinismului, chiar și instituțiile creștine existente fiind considerate, așa cum am menționat deja, doar o copie grotescă a adevăratului creștinism. Chiar și analiza psihologică a lui Kierkegaard este evident părtinitoare, conceptele pe care le folosește, precum ideea de sine, anxietatea sau umorul având conotații creștine. Prin urmare, dacă cineva ar dori să folosească tehnica și filosofia oferite de gânditorul danez, ar trebui să se asigure, în prealabil, că se cunoaște bine punctul de vedere din care s-au născut ideile sale. O persoană nu poate pretinde că folosește concepția lui Kierkegaard fără a înțelege fundalul creștin pe care acesta și-a scris cărțile și de unde și-a extras inspirația. Nu trebuie uitat că, prin consiliere filosofică, dorim să-l împingem pe consiliat să-și atingă potențialul maxim, să-și înțeleagă individualitatea și identitatea și să trăiască cât mai autentic cu sine însuși. Aceste lucruri sunt, pentru Kierkegaard, chestiuni la care se poate ajunge doar printr-o raportare constantă la Divinitate, viața autentică fiind doar cea care respectă legile prevăzute de Dumnezeu și planul pe care El l-a avut pentru noi.

Cu toate acestea, există modalități clare în care filosofia kierkegaardiană ne poate ajuta în practica filosofică. Kierkegaard ne oferă mai multe tipuri concrete de existență umană de-a lungul lucrărilor sale, ceea ce ajută un practician al filosofiei aplicate să descopere și apoi să recunoască mai multe tipuri filosofice care ar putea apărea în timpul practicii sale. Deși s-ar putea să nu fim de acord cu concluziile filosofului danez, cum ar fi faptul că majoritatea vieților umane sunt sortite să fie nesatisfăcătoare, citirea cărților lui ne oferă o previzualizare valoroasă a posibililor oameni care ar putea veni la consiliere, dar și care pot fi întâlniți în viața noastră de zi cu zi, și a posibilelor întrebări la care aceștia caută răspunsuri.

Un astfel de prototip uman este cel intelectual, numit de Kierkegaard drept „gânditorul fantastic”. Acest tip de persoană este mai probabil să caute sfaturi filosofice. O astfel de persoană este descrisă prin faptul că nivelul său de cunoaștere nu este egal cu nivelul său de autocunoaștere. Acest tip uman va căuta consiliere în timp ce aleargă sau se ascunde de autodescoperire și autoanaliză mai profunde. Deși un consilier filosofic nu ar trebui să facă o astfel de analiză psihologică, trebuie să se întrebe dacă nu este important ca un consilier să apeleze la o astfel de posibilitate, pentru a facilita șansa de

a pune consiliatul pe calea cea bună, acest lucru însemnând și cunoașterea propriei sale persoane. Putem discuta, de exemplu, concepte etice fără a analiza, împreună cu consiliatul, propria sa perspectivă morală și propria sa viziune asupra lumii? Gânditorul fantastic este doar o formă de viață estetică, oamenii „estetici” fiind cei la care ne putem aștepta în timpul practicii filosofice. Aceștia își dau seama, de-a lungul timpului, că poartă în interiorul lor întrebări ce necesită cu ardoare un răspuns, fiind astfel împinși să caute răspunsuri și ajutor în exterior, un exemplu în acest sens fiind chiar consilierul filosofic.

Estetul este un individ care trăiește în propriile iluzii, într-un proces perpetuu de autoînșelare, care poate fi legat de numeroase aspecte ale vieții sale personale. O astfel de „existență fantastică”, așa cum spune Kierkegaard, nu ar fi, de fapt, deloc o existență, ci o copie înfiorătoare a unei existențe. La cel mai radical nivel, o astfel de viață duce la disperare. După cum mai spune Lydia Amir (2018, p. 178), cu toții am întâlnit astfel de esteți în viața noastră și nici nu am avut nevoie de pregătire în consiliere filosofică pentru a ne da seama că o persoană duce o astfel de existență și că aceasta aduce cu ea numeroase probleme în viața individului în cauză. Întâlnim peste tot oameni îndrăgostiți de însăși ideea de iubire sau oameni care, în loc să iubească o singură femeie, iubesc toate femeile sau chiar ideea femeii perfecte. Mai mult, ne putem gândi la indivizi din viața noastră care, în loc să aleagă responsabilitatea și datoria, se agață de ideea tinereții eterne, respingând maturitatea. Nu de puține ori, aceste perspective asupra vieții dau naștere unei stări deznădăjduite, de care individului îi este greu să se separe, ceea ce dă naștere mai devreme sau mai târziu la disperare. Dar poate consilierea filosofică să ajute o astfel de persoană? Există oameni, inclusiv Kierkegaard, care subliniază limitele practicii și sfaturilor filosofice. Dar, trecând de posibilele limitări, deși frustrantă pentru cel care o solicită, consilierea poate aduce claritate și o nouă viziune asupra stării în care se află o persoană, făcând-o să-și dorească să înceapă să meargă pe calea „vindecării”.

Trebuie spus că una dintre cele mai importante idei care pot fi preluate de la Kierkegaard pentru consilierea filosofică este concepția lui despre diferitele sfere sau etape ale vieții umane. Depășirea diferitelor etape nu este obligatorie, mulți indivizi rămânând întreaga viață pe una sau pe alta. Etapa estetică este înțeleasă ca acea etapă care se definește prin căutarea plăcerii și ale cărei posibilități rămân mereu neactualizate, numai în potență. Viața unei persoane pe o treaptă estetică este construită din episoade dezarticulate, incoerente, fără un fir călăuzitor capabil să construiască o oarecare unitate, și astfel este incompatibilă cu o etapă etică, care este definită de unitate și coerență. Sfera etică, în schimb, este acea etapă în care persoana a depășit treapta estetică a existenței și începe să respecte legile și regulile societății în care trăiește; în același timp, persoana aflată pe treapta etică simte o obligație față de celălalt, atât în individual, cât și în general. O persoană etică, participând la mișcarea de la abstract la concret și înapoi, înțelege, spre exemplu, umanitatea în general, propria

umanitatea și umanitatea ce sălășluiește în ceilalți.

Astfel, înțelegând ideea diferitelor sfere ale vieții oferite de Kierkegaard, putem vedea cum acest lucru ne poate fi de ajutor atunci când întâlnim, de pildă, pentru consiliere un cuplu „mixt", format dintr-un estet și o persoană aflată într-un nivelul etic al vieţii. În primul rând, consilierul va putea să explice consiliaților că au perspective diferite asupra lumii, iar aceasta poate fi cauza unor neînțelegeri între ei. Consilierul le deschide orizonturile pentru a privi împreună diferențele dintre ei. În al doilea rând, consilierea le poate aduce celor care o caută o înțelegere a coerenței vieții celuilalt. Mai mult, consilierul poate da naștere în cuplul vizat unui respect reciproc, care decurge din înțelegerea diferențelor dintre ei. Dându-și seama că se află în etape diferite ale vieții, consiliații pot ajunge la concluzia că nu are rost să se certe asupra diferențelor lor. Ei învață să trăiască cu aceste diferențe. Deci, putem spune că ideile lui Kierkegaard pot ajuta un consilier să înțeleagă mai bine, printre altele, posibilele situații de cuplu care pot apărea în practica sa, dar și depistarea posibilelor probleme ce apar în viața persoanelor individuale ce sunt consultate, înțelegând etapa existențială în care aceștia se regăsesc.

Mai mult, aș dori să discut puțin și despre o altă modalitate în care filosofia lui Kierkegaard poate ajuta oamenii prin consiliere, deși această opțiune nu apare în capitolul cărții Lydiei Amir. Kierkegaard este văzut de mulți ca fondatorul existențialismului, pe baza căruia s-a construit și a înflorit o întreagă terapie: terapia existențială. Terapia existențială nu este o tehnică bine stabilită cu un set specific de caracteristici și practici, ci este mai degrabă un mod de a gândi și de a privi existența umană (Russell, 2007). Acest tip de terapie este descris ca fiind perspectiva filosofică a unui specialist asupra psihoterapiei.

Această perspectivă este în mare măsură construită pe mai multe concepte preluate din curentul existențialist al secolului XX. Printre acestea se numără libertatea umană, autodeterminarea și căutarea inerent umană a sensului. Abordarea existențialistă ține cont de faptul că, prin libertatea care i-a fost acordată, folosindu-se de conștiința sa, individul poate lua decizii raționale, își poate schimba viața și comportamentul sau atitudinea față de viață și își poate atinge potențialul maxim. Din acest punct de vedere, terapia existențială vede omul ca pe o ființă în continuă schimbare și evoluție, identitatea unei persoane fiind un flux, iar scopul fiind transformarea. Nu există legi imuabile care să dicteze unui om cum ar trebui să fie, doar el însuși este cel care construiește aceste legi pe baza propriei identități. „Ideea de autenticitate personală [este] în centrul gândirii existențiale" (Khawaja, 2016, p. 24). Existențialismul a apărut ca un curent independent în secolul XX, printre figurile cu care îl asociem fiind Sartre, Karl Jaspers și Martin Heidegger. Filosoful danez Soren Kierkegaard și Friedrich Nietzsche sunt adesea citați ca precursori ai acestui curent. Din perspectivă existențialistă, adevărurile științifice (cum ar fi cele ale fizicii sau ale chimiei) nu sunt

suficiente pentru înțelegerea lumii. Deși existențialiștii nu refuză să acorde un grad de validitate categoriilor și descoperirilor științifice, ei declară că acestea nu sunt suficiente pentru a înțelege omul ca o ființă aruncată în această realitate. Este nevoie de un alt set de categorii pentru a defini și înțelege existența umană, iar acestea poartă stigmatul autenticității. În căutarea acestor categorii, gândirea existențialistă recomandă o modalitate ontologică de cercetare, mai degrabă decât una științifică sau morală. Din perspectivă kierkegaardiană, mișcarea de la abstract la concret și înapoi poate reprezenta o astfel de modalitate de a construi un film coerent al existenței individuale, raportându-se perpetuu la existența generală, ca atare.

Drept concluzie putem spune că în acest text am văzut cum filosofia lui Kierkegaard prezintă puncte de interes pentru practica filosofică, oferind câteva instrumente care să ajute în deslușirea cazurilor concrete. De asemenea, am observat cum, dacă încercăm să depășim perspectiva pur creștină a filosofului danez, ideile sale pot avea în continuare o importanță majoră pentru evoluția individuală. De asemenea, prezentând procesul de trecere de la abstract la concret, am putut vedea cum acest proces are o oarecare importanță pentru orice practică filosofică, construind un mod de a crea posibilități de acțiune și de raportare pentru o persoană ce caută consiliere și un sens al propriei existențe, dar și pentru transformarea personală pe care dorim să o experimentăm pentru a ne autodepăși și pentru a trece la o etapă superioară în evoluția noastră, asemenea unui salt de la estetic la etic sau mai departe.

BIBLIOGRAFIE

Amir, Lydia. 2018. *Taking Philosophy Seriously.* Cambride Scholars Publishing.

Diem, Herman. 1959. *Kierkegaard's Dialectic of Existence*, translated by Herman Knight. Edinburgh: Oliver and Boyd.

Kierkegaard, Soren. 2002. *Frică și cutremur.* București: Humanitas.

Kierkegaard, Soren. 2009. *Opere.* Editată de Victor Eremita. București: Humanitas.

Imagine: John William Waterhouse – „The Easy Chair"; Sursa: WikiArt